

Marifet Yolunda, Kalbe İnen Kandiller

“Bir Ferâset Örneği Olarak Evliyâ Menkıbeleri”

On The Way Of Ability, The Lights Come To Heart “ As An Example Of Foresight Epics Of Saint ”

Murat AYAR*

*MEB, Yönetici; Kırıkkale Üniversitesi, Doktora Öğrencisi; ayarm67@hotmail.com

Özet

İnsan, marifet yolundaki çetin mücâdelesinde çeşitli merhalelerden geçer ve hakikat bilgisini istidadı miktarınca elde eder. Hakikat bilgisiyle insana görünenin arkasındaki görünmeyeni/bâtını görebilme, fark edebilme, olayları önceden sezebilme özelliği de verilir. Bu bilgi sûfî literatürde ferâset adıyla anılır. Ferâset kavramı Kur'ân âyetlerinde ve hadislerde tematik olarak sıklıkla zikredilir. Ferâsetin iki şekli vardır. Bunlardan ilki kişinin belli bir konu üzerinde disiplinli, programlı, derinlemesine düşünerek, araştırarak (kesbî) elde edilenidir. Diğeri de manevî mertebeler neticesinde Hakk'ın kula verdiği ihsânî yolla (vehbî) elde edilenidir. Çalışmamızda, manevî mertebelerde mesafe kat edip, velâyet makamına kavuşan sûfî ulularının ferâsete örnek olabilecek tutumları, sevenleri tarafından kaleme alınan menâkıbnâmelerde aranacaktır. Bu yolla manevî terakkinin, kişiyi zihnen ve fikren de geliştirdiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ferâset, Sûfî, Tasavvuf, Menâkıbnâme, Evliyâ.

Abstract

Human, on the way of ability in its hard struggle, passes by various grades and obtains the knowledge of the truth as much as its ability. With the knowledge of truth, it is also given a feature to human that it can see invisibility behind the visibility, it can notice and predict the events in the beginning. This knowledge is called the name of foresight in Sufi literature. Foresight notion, as a subject, is always named in the verse of the Koran and in the deeds (words said by The Prophet Muhammad). There are two types of foresight. The first of these types is obtained by a person by thinking disciplinedly, systematically, deeply and by reserching over the certain subject. An other type is obtained by the gifted way (Vehbi) that God gives man as a result of spiritual degrees. In our study, the manners, can be an example for foresight, of the exalted Sufis who met the saint degree are going to be reserched in the epics which written by the lovers after they advanced in spiritual degrees. With the help of this way, it is going to be studied to reveal that spiritual development improves the man mentally and also by mind.

Key Words: Foresight, Sufi, Sufism, Epics, Saint.

Giriş

İnsan toplulukları, kadim dönemden beri tinsel kökenli olsun veya olmasın; bilginin kaynağı sorunsalı üzerinde kendi düşünme egzersizleriyle meşgul olmuşlardır. İnsanlık bilgisinin kaynağı üzerine çalışan ilim dalı bilgi felsefesi veya epistemoloji adıyla anılır. Zâhirî ilimlerde bilginin kaynağı nazar, kıyas, ictehad, nass (dogma) şeklinde tetkik edilirken; çalışmamızın temel disiplini olan tasavvufta bu, genel olarak marifet ve irfân kelimeleriyle ifade edilir (Uludağ, 2007:147).

Kişi, marifet ve irfan bilgilerine yaşadığı sūfî tecrübeler (fenâ, fakr, sekr vb.) sonucu ulaşır. Bu sūfî tecrübeler, seyr u sülûk sürecindeki dervişin manevî makam ve hâlleriyle hallenmesiyle ortaya çıkar. Bir yönüyle, mücâhede gerektiren bir durumdur. Manevî yolda mesafe alan kişi, ilm-i ledün de denilen marifet ve irfan bilgilerine yaklaşır. Bu ilim vehbî bir nitelik taşır. Bu toprakları sūfî dizeleriyle mayalayan Yûnus Emre, bu ilim için, kişinin seyr u sülûk denilen Hakk’a kavuşma yoluna girmesi gerektiğini salık verir. Ayrıca bu ilmin elde edilmesi için seyr sırasında tasavvuftaki dört makamın (tarikât, şeriat, hakikat, marifet) aşılması gerektiğini de ifade eder.

Levh ü kalemde yazılan tertîb-i tevhîd okuram
İlm-i ledün seyr ü sülûk güftâr iden gelsün berü
Yûnus Emre (2012-D) İ 287/3

Bu dört menzildür utan ledün makâmun tutan
Oldur menzile yiten tamâm murâd içinde
Yûnus Emre (2012-D) İ 295/25

Tasavvuf yoluna girip makam ve mertebelerde mesafe alan kişiler Hakk’ın ihsan ve lütfuna mazhar olmaya başlarlar. Kişiye, Allah’ın marifeti yolundaki engeller aralanmaya başlar. Hakk’a vâsıl olan ve Hak erenleri denilen velî tipler, marifet lütfuyla çeşitli ihsanlarla (nûr, ilhâm, rüya, sır, yakîn vb.) nimetlenirler. Allah tarafından vehbî ilmin bir nimeti olarak velîlere verilen ferâset bunlardan biridir.

1. Ferâset ve Çeşitleri

Arapça bir sözcük olan ferâset; sözlükte sezme, hissetme, anlayış, görüş, tahmin ve anlamada dikkatli düşünüp isabetli olma anlamlarına gelir (Devellioğlu, 1998:258; Cebecioğlu, 1997:85). Tasavvufta ise gaybı görmek, yakînen keşfetme demektir (el-Cürcanî 1300: 110). Ferâset, kelime olarak Kur’ân’da geçmez; ancak yerinde ve isabetli kararlarda bulunmak, olayların ve insanların batın taraflarını sezebilmek gibi anlamlarda kullanıldığını birçok âyet-i kerimeden biliyoruz.² Hz. Peygamber de bir hadisinde “*Müminin ferasetinden korkun o Allah’ın nuru ile bakar.*” (Tirmizi, Tefsîru sûre, 15) buyurur. Allah’ın nûru “*O’na rûhumdan üfledim.*” (Hicr, 15/29; Sâd, 38/72) âyetinin bir neticesidir. Ferâset sözcüğü üç farklı şekilde değerlendirilir.

1.1. Tabii/Hikemî Ferâset

²Örnekler için bakınız, Neml, 27/7; Enfal, 8/29; Bakara, 2/269; Hicr, 15/75; Muhammed, 47/30; Kasas Süresi, 28/26; Kasas Süresi, 28/9; Yusuf Süresi, 12/21; Bakara, 2/250; Kalem, 68/16; Fetih, 48/29; Bakara, 2/35.

Birincisi tabii veya hikemi ferâset adını taşır ve bir takım delil ve karinelere bakarak bazı noktaları bilmektir. Bu herkeste bulunabilir ve çalışıp gayret etmeye bağlı kesbî bir haslettir. Kaynaklarda hikemî ve tabii ferâsetin İslâm dünyasına İslâm öncesi kültürden Aristoy’la girdiği ifade edilir (Uludağ, 1996:116). Bu ferâset türünde kişi, olayı sebep ve sonuç ilişkilerine bakarak, mevcut delilleri değerlendirerek isabetli bir karar verebilir. Bu anlamda ferâset kimi insanlarda doğuştan gelen bir melekedir ki zamanla geliştirilebilir (Uludağ, 2007:181). Akıl sahipleri, ilim ve kalbin müşterek faaliyetlerinin sonucunda **“Bunda görebilenler için ibretler vardır.”** (Hicr, 15/75) âyetiyle de delillendiği gibi âlem ve içinde olan biten hakkında sebep-sonuç, mevcut deliller ve akıl yürütmelere dayanarak öngöründe bulunabilirler. Hz. Şuayb (a.s.)’ın kızı Hz. Musa için **“Babacığım! Bunu işçi olarak tut, zira senin çalıştıracağın en iyi adam, böyle kuvvetli ve güvenli biri olmalıdır.”** (Kasas, 28/26) veya Firavun’un zevcesi de Hz. Musa’yı ırmakta bulunca **“Sana ve bana göz aydınlığı... öldürmeyin; bize faydalı olacağı ümit edilir. Ya da onu evlat ediniriz.”** (Kasas, 28/9) âyetleri tabii ferâsete bir örnek teşkil edebilir. İnsanların fiziksel yapılarında iç âlemlerini ve batın taraflarını açıklayabilecek birtakım izler vardır. Özellikle Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetnâme isimli eserinde bu konuyla ilgili pek çok örneğe rastlamak mümkündür³ (İbrahim Hakkı, 2011:317).

1.2. Riyâzî Ferâset

Kişinin riyâzet ve çile eylemlerinde bulunarak kazandığı ferâsettir. Bu tür, mü’min ve kâfirden bulunabilir. Bedenî ve dünyevî hazlardan kendini tecrit eden kimse de bu ferâsete rast gelinebilir. Özellikle Hristiyan keşişler, rahipler, Budist şamanlar, siyasetçiler ve rüya yorumlayanlarda bu hallere sıklıkla tesadüf edilir (Uludağ, 2007:186).

1.3. Vehbî/Rabbanî Ferâset

İkincisi ise çalışmamızın merkezinde tutacağımız, ilâhî bir ihsan olan ferâsettir. Bu ferâsetin kaynağı rabbânî/vehbî/ilâhîdir. Hakk’ın kendisine yakîn olan velî kullarının kalbine bir nûr olarak koyduğu bu kerâmetle (ferâset) velîler isabetli zan, sezgi ve tahmin yoluyla insanların hislerini, düşüncelerini, karakterlerini, iç dünyalarını ve hangi olayda ne yapabilecekleri noktasında ileri görüşlülüğe sahiptirler (Uludağ, 2007:181). Bu ferâset, çalışarak kazanılmaz; Hakk’ın kuluna bir ihsânıdır. Bu ihsânla kişi, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan ayırarak muhataplarının karakterlerini teşhis melekisine kavuşabilir; çünkü o hadiste de ifade buyrulduğu üzere Allah’ın nûruyla bakar (Tirmizi, Tefsîru sûre, 15). Âyet-i kerimede geçen, **“Ey Muhammed, eğer dileseydik onları sana gösterirdik, sen de onları yüzlerinden tanırdın. Sen onları konuşmalarından da tanırsın.”** (Muhammed, 47/30) ifadesi vehbî ferâseti hatırlatır. Ve yine, Hz. Osman’la görüşmeye giderken yolda bir kadına rast gelen Enes b. Malik’in durumu da böyledir. Hz. Osman, yanına gelen Enes b. Malik’e; **“Gözlerinde zinanın izleri belli.”** diyen ikazı vehbî ferâsetin bir örneğidir (Uludağ, 2007:186).

19. yy’da yaşamış olan Müştak Baba adlı Kadirî şeyhinin bir şiirinde Ankara’nın 1923 yılında başkent olacağına dair açık işareti de bir ferâset örneğidir. Müştak Baba bu şiirinde ebced hesaplı rumuzlu bir dil kullanmıştır (Doğan, 1995:37).

³ Kim ki boyudur tavil, sade dil olur cemil
Kim ki boyudur kasîr, hilesi vardır kesîr
Kim ki vasat boyludur, âkıl ve hoş huyludur
Kim ki saçı sert olur, akılla cür’et bulur
Kim ki saçı nerm olur, ebleh ve bî şerm ola
Kim ki sarıdır, kibir ve gazab kâridir
Kim ki saçıdır kara, sabrı var onu ara
Kumral ise saç güzel, sâhibidir bî bedel

Me'vâ-yı nâzenîne kim elf olursa efser
Lâ-büdd olur o me'vâ İslâmbol ile hemser

Nun ve'l Kalem başından alınsa nûn-ı Yûnus
Oldukda harf-i diğere olur bu rumz izhâr

Miftâh-ı sûre-i Kaf ser-hadd-i Kaf-ı tâ kaf
Manzam olunmak ister râ-yı resûl-i peyâmbur

Hâ-yı hevâyla âhir maksûd oldu zâhir
Beyt-i veliyyü'l- ekremü'l-hâc id-i ekber

Ey pâdişâh-ı fihâm Sultân Hâcî Bayrâm
Rûhânî ister ikrâm Müştâk-ı abd-i çâker
(Müştak Baba, G 176)

Mutasavvıflar, ferâseti ilhâm anlamında da kullanmışlar ve ferâset gibi keşif yoluyla elde edilen bilginin zâhir ilimlerden elde edilen bilgiden daha kesin olduğu anlayışını savunmuşlardır (Uludağ, 1996:116). Kuşeyrî'nin, Risâlesi'nde; "*Ferâset aniden kalbe hücum eder ve oradaki zıtlıkları, yanlışlıkları ve hataları siler süpürür.*" (Kuşeyrî 1978: 393) düşüncesi yukarıdaki anlayışı destekler mahiyettedir.

2. Menkıbe ve Menkıbelerdeki Ferâset Örnekleri

Arapça bir sözcük olan ve bir şey hakkında bahis açmak, haber vermek kökünden türeyen bu sözcük, lügatte "*öğünülecek güzel iş, davranış*" manalarına gelir. Çoğulu menâkıbdır; fakat menâkıb kullanımı tekil anlatılar için de kullanılır olmuştur (Ocak, 1997:27). Menkıbe din büyüklerinin, tarihi şahsiyetlerin ve nebîlerin hayat hikâyelerini ve yaşadığı olağanüstü olayları manzum-mensur olarak anlatan (Pala, 1992: 101) bir tür olmasına karşın; daha çok sûfi literatürdeki anlamıyla tanınır ve o amaca hizmet eder.

Tasavvuf ıstılahındaki menkıbenin temelinde velî tipi vardır. Velâyet makamı da denilen velîlik mertebesine erişebilmek için kişi, şeriat kaidelerinin bütün inceliklerine hassasiyet göstermeli, sıkı bir riyâzat ve mücâhedeyle nefsinı tebiye etme yoluna gitmelidir (Ocak, 1997:3).

Velî kaynaklı ve kerâmete dayalı olağandışı hadiseler menkıbenin temel dokusunu teşkil eder. Bu olağandışı hadiseler müridin şeyhine bağlılığını artırırken toplumsal kültürümüzün gelişmesi ve sağlamlığını da kuvvetlendirir (Güneş, 2011:166).

Kerâmet, velînin Hak tarafından verilen manevî kudretinin de bir göstergesidir. Hak'ın lütfu gereği gerçekleşen bu kerâmetlere velînin sahip olduğu ilm-i ledün de eklenebilir. Sahip olunan ledün ilmiyle velî tipi, sürekli tefekkür eden, öngörüsü açık, basiret sahibi bir ferâset ehline dönüşür. Menkıbelerde velînin kerâmet motiflerinden biri de kişi, olay ve durumlar karşısında öngörüsü açık bir duruş (ferâset) sergilemesidir. Bu öngörülü duruş, Allah'ın kulunun kalbine koyduğu ilhâm benzeri bir nûrdan başka bir şey değildir. İşte bu yüzden ferâsetin bu çeşidi (vehbî) kesinlikle akıl yürütmeyele isbat edilemez. Mutasavvıflar bu tartışmalardan itina ile uzak durmuşlardır. Çalışmamızda evliyâ tezkirelerinden seçilen ferâsete dayalı menkıbe örneklerini inceleyeceğiz.

2.1. Kişilere Dair Ferâset Örnekleri

Menkıbelerin merkezinde, etkileyen ve etkilenen hep insandır. Kendisine verilen bu ilâhî nûrla velî, aynı mekanı ve zamanı paylaşsın veya paylaşmasın; tanışsın veya

tanımasın kişilerle ilgili bilgileri öngörebilir. Bunlardan biri ileride gelecek bir kişiyi müjdelemeleri ile ilgilidir. Büyük velî ve sûfilerden Bâyezîd-i Bistâmî, Harkan'dan geçerken talebelerine buradan ismi Ali; künyesi de Ebû Hasan olan birinin çıkacağını müjdelemiştir. Bu kişi ondan birkaç yüzyıl sonra yaşamış ve onun ruhâniyetinden beslenmiş olan Ebü'l Hasan Harkânî'dir (Camî, 2014:193-194).

Bir diğer örnek Ebü'l- Hasan Şazilî ile ilgili menkıbedir. Anlatıya göre Hasan Şazilî, Mısır'da Muhammed Hanefî ismiyle birinin ortaya çıkacağını söylemiş; hatta onu fiziksel özelliklerine varıncaya kadar tasvir etmiştir. Bu kişinin, kendi yolunun beşinci halifesi olacağını da müjdelemiş ve öyle de olmuştur (Vassaf, 2006:299).

Kişilerle ilgili diğer bir motif, velîlerin, karşısındaki insanın niyetini, gönlünü ve düşüncesini okumasıyla ilgilidir. Velîler, kişilerin ifade ve üsluplarına bakıp, o kimsenin sakladığı düşünce ve inançları fark edebilirler. Sûfiler bu durumu; **“...onları sana gösterdik de onları simâlarından tanırdın, andolsun ki sen onları ifade tarzlarından tanırsın, Allah yaptıklarınızı bilir.”** (Muhammed, 47/30) âyetiyle tevîl etme yoluna gitmişlerdir. Şeyh efendilerin seçeceği halifeleri tayininde de bu durum büyük ölçüde söz konusudur. Bunun en bilen menkıbevî örneği Hacı Bayram-ı Velî'nin sene olarak eski dervişleri dururken Akşemseddin'e hilafet vermesidir. Menkıbeye göre diğer talebeleri, hazrete kırık yıldan beri hizmet eden dervişler dururken az bir zaman içinde niçin Akşemseddin'e hilafet verildiğini sorduklarında, hazret durumu; Akşemseddin'in ne görüp ne işittiyse inandığını, hikmetini sonra kendisinin kavradığını söyler (Attar, 2013:316). Bu durum aynı zamanda diğer dervişler için bir ders ve ikaz niteliği taşır.

Talebelerinden biri, şehir dışına çıkma isteğini Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhanevî'nin huzuruna çıkararak ona söylemek ister. Talebe hazretin huzuruna çıktığında , talebe kendi isteğini söylemeden Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhanevî onun niyetini anlar ve ona filan yere gidip orada Müslümanlara vaaz ve nasihat etmesini salık verir (Mustafa Fevzi, 2010:247).⁴

İstanbul'un fethinden sonra Fatih'in Ebâ Eyyûb-i Ensârî Halid İbn-i Zeyd'in kabri şerifinin bulunmasını Akşemseddîn'den istemesi ve Hazret'in ormanlar arasında kabri şerifi bulup esasını tam ortasına dikmesi meşhur menkıbelerdendir (Attar, 2013:318).

Menkıbelerde şeyh efendiden kerâmet görme beklentisi içinde olanların bu hissiyatının şeyh efendilere malum olması motifi de vardır. Bu motifin ilki Aziz Mahmud Hüdâyî ile ilgilidir. Hazret, Sultan Ahmed Hanla saraydayken, hazret abdest almak istediğini söyler. Sultan da Hüdâyî'ye abdest suyunu tutmaktadır. Sultanın annesi de perde arkasında içinden; şeyh efendinin bir kerâmetini görseydim, der. Hazret'in gönlüne bu durum malum olur. Hüdâyî hazretleri, perde

⁴ Dir ki ben gitdim huzûr-ı Hazret'e
Niyetim olmuşdu taşra ruhsâta

Keşf idüp kasdım didi ol pür-himem
Hazret-i Şâh-ı Velâyet muhterem

Git filân mevkîde nush it ümmete
Sa'y ü veriş eyle âli-himmete

arkasına bakarak; *sultan halife hazretlerinin kendi eline su döktüğünü, bundan âlâ kerâmet olmayacağını* söyler (Vassaf, 2006:23).

Bu konuyla ilgili bir diğer menkıbede Avlarlı Muhammed Lütfi ile ilgilidir. Bir gün talebesinin evine misafir olan hazret, evin küçük çocuğunun merakını ve ilgisini cezbeder. Çocuk içinden hazretin büyük bir zat olduğunu ispat etmesi için gönlünden geçeni bilmesi gerektiğini düşünür. Bu arada da içinden *eğer hazret, yemekten ona ikram ederse söylenen gibi büyük bir zattır*. Gönle malum olunan bu nûr karşısında yemeğin ilk lokmasını hazret çocuğa uzatır (Mecdî, 1269:443).

2.2. Olaylara Dair Ferâset Örnekleri

İleride gerçekleşecek olan olayların velî tipine önceden malum olması motifine menâkıbnâme mecmuası da denilen evliyâ tezkirelerinde çok sık rastlanır. Bir menkıbede geçtiğine göre, II. Murat İstanbul'un fethedilip edilemeyeceğiyle ilgili Hacı Bayram-ı Velî'ye soru sorar. O da ne onun ne de kendisinin bu fethi göremeyeceğini söyler. Akşemseddîn ve Fatih'i göstererek; *bu fetih şu köse ve şu oğlancığa nasip olsa gerektir*, der (Attar, 2013:311).

İstanbul'un fethiyle ilgili pek çok menkıbe örneği vardır. Bunların kahir ekseriyeti Akşemseddîn ve Fatih'le ilgilidir. Muhasaranın son zamanlarında iyice sabırsızlanan padişah, şeyh efendiye (Akşemseddîn) elçi gönderir. Aldığı olumlu cevaptan da tatmin olmaz. O zaman Akşemseddîn; "Fetih iş bu senenin Rebiülâhiri'nin yirminci günü." cevabını verir (Attar, 2013:317).

Konya Ladikli Ahmet Hüdâyi'yi birkaç milletvekili ziyaret edip, yarın başvekilin (Adnan Menderes) Konya'ya geleceğini onu da başvekilinle tanıştırmak istediklerini söylerler. Ladikli Ahmet Hüdâyi bunu kabul etmez, vekiller ısrar eder. İsrar karşısında Hüdâyi onlara cevaben yarın başvekilin Konya'da miting yapamayacağını söyler. Ertesi gün radyolar 27 Mayıs ihtilâli olduğunu duyurur (Elma, 2012:96).

Gümüşhanevî'ye, misafir olarak gittiği bir yerde üzüm ikram ederler. Hazret, adamın yüzüne bakarak, getirilen üzümün asmalarının yetim malı ve gasp edilmiş olduğunu söyleyerek onları yemez. Karşıdaki kişi hatasında ısrar edip çalıntı olanlarla olmayanları kendince işaret de koyup karıştırarak hazrete tekrar verir. Hazret, çalıntı olanları eliyle ayırıp adama tekrar bakar (Mustafa Fevzi, 2010:285).⁵

Sonuç

Bilginin nasıl ve hangi yollarla elde edildiği meselesi, insanlık tarihinin fazlaca mesai harcanan konularındandır. Kimi bilgiler kişinin çalışıp gayret sarf etmesi neticesinde elde edilirken; kimisi de kişiye yaratıcısının bir lütfu olarak kişinin kalbine bir nûr olarak verilir. Buna sûfî ıstılahında ilhâm ve ferâset gibi anlamlar verilir. Hak yolunda manevî makam ve

⁵ Didi takdim edince Şeyh Pür-nûr
Haramdır yimezem ben böyle engûr

Bunun malı yetim malıdır mağsub
Fidanlar gars idilmiş mâl-ı mağzub

mertebelere ererek çeşitli fetihlere erişen erenler, olaylar ve kişiler karşısında kendilerine verilen bu ferâset ilmi sayesinde kontrollü bir duruş sergilemişlerdir. Bu Hak dostlarının yanında bulunan bulunmayan derviş ve muhibbânlar, içlerinde ferâsete de örnek olabilecek vakıaları manzum veya mensur olacak şekilde yazıya geçirip, gelecek kuşaklara menkıbe şeklinde aktarmışlardır. Yazılan menkıbelerin bu noktada çok yönlü değerlendirilip tarihî vesika değerli itina ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Attar F. Tezkiretü'l- Evliyâ, Bahar Yay., İstanbul, 2013.
- Camî M. Nefahatü'l- Üns Min Hadaratı'l- Kudüs, (çev. Abdülkadir Akçiçek), Huzur Yay., İstanbul, 2014.
- Cebecioğlu E. Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997.
- Cürcanî, M. Et-Tarifât, Dersaadet, İstanbul, 1300.
- Devellioğlu F. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 1998.
- Doğan A. Müştak Baba Hayatı ve Edebi Şahsiyeti, Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- Elma A. Ladikli Aşık Ahmet Hüdai, Desen Ofset Yay., Konya, 2012.
- Fevzi M. Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhânevî Menkıbeleri, İnsan Yay., İstanbul, 2010.
- Feyzû'l-Furkân Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meali (haz. Hasan Tahsin Feyizli). 8. Basım. İstanbul: Server Yay.; 2010.
- Güneş M. Klasik Türk Edebiyatında Menâkıbnâmeler ve Menâkıb-ı Akşemseddin. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 2011; 4: 165-171.
- İbrahim Hakkı E. Marifetname (nşr. D. Yılmaz; H. Kılıç). İstanbul: Çelik Yay.; 2011.
- Kuşeyrî A. , Risale, (çev. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İstanbul, 1978.
- Mecdî. Şakayık-ı Numaniye Tercümesi, İstanbul, 1269.
- Ocak A. Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler, TTK Yay., Ankara, 1997.
- Pala İ. Divan Edebiyatı, Ağaç Yay., İstanbul, 1992.
- Tatçı M. Yûnus Emre Dîvân-ı İlâhiyât, Kapı Yay., İstanbul, 2012.
- Uludağ S. Firâset, TDVİA, C.13, İstanbul, 1996, s.116-117.
- Uludağ S. Tasavvufun Dili, C.3, Mavi Yay., İstanbul, 2007.
- Vassaf H. Sefîne-i Evliyâ, C.1,2,3, Kitabevi Yay., İstanbul, 2006.